

MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

WYWIAD POLSKICH SIŁ ZBROJNYCH NA ZACHODZIE

Wywiad Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w latach 1939–1945 był przedmiotem zainteresowań wielu badaczy. Do tej pory najpełniej opisał go Andrzej Pepłoński¹. Autor dzięki rozległym i gruntownym badaniom naukowym bez wątpienia jest autorytetem w tym zakresie. Niestety, opracowania naukowe determinują rygory warsztatowe i wydawnicze i dlatego tylko niektóre zawierają – głównie w aneksach – selektywnie wybrane źródła archiwalne stanowiące swoistego rodzaju ilustrację dla omawianych zagadnień.

Andrzej Pepłoński we wspomnianej pracy w wielu miejscach pisze o wysokiej ocenie, jaką wywiad PSZ otrzymał od zachodnich aliantów w czasie II wojny światowej. Świadczą o tym zaprezentowane pochwały, listy i odznaczenia. Jednak bardziej wymowna i przekonująca jest ocena wartości danych wywiadowczych przedstawiona przez współpracujące z polskim wywiadem służby państw zachodnich. Tego typu informacje oraz wiele innych, równie cennych, zawiera dokument pt. „Sprawozdanie z pracy Oddziału Informacyjno-Wywiadowczego za rok 1944”. Przedstawiono w nim strukturę sieci wywiadowczej, rodzaj prac wykonywanych przez Centralę oraz ich statystyczne ujęcie.

Dokument, o którym mowa, znajduje się w zbiorach Instytutu i Muzeum im. Generała Sikorskiego w Londynie w zespole Naczelne Władze Wojskowe, sygn. A.XII. 24/57. Pod tą sygnaturą poza oryginałem „Sprawozdania...” jest jego pierwsza wersja, którą 22 stycznia 1945 r. skierowano do płk. dypl. Jana Leśniaka²

¹ A. P e p ł o ń s k i, *Wywiad Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie 1939–1945*, Warszawa 1995.

² W 1939 r. kpt. dypl. Jan Leśniak kierował Referatem Sytuacyjnym Oddziału II, następnie Referatem „Niemcy” oraz Wydziałem Ewidencji i Studiów Oddziału II. W drugiej połowie stycznia 1944 r. ówczesny szef Oddziału II, ppłk Stanisław Gano, utworzył nieetatowe stanowisko pomocnika szefa Oddziału Informacyjno-Wywiadowczego, które objął ppłk Leśniak. Szerzej zob. Tamże, s. 22, 32, 58.

(prawdopodobnie była przez niego opracowana) z prośbą „o ujęcie w dużym skrócie”. Następnego dnia, tj. 23 stycznia „Sprawozdanie...” zostało przeredagowane i w tej wersji jest publikowane poniżej.

Przygotowując dokument do druku, zachowano podkreślenia, poprawiono pisownię, a w nawiasach kwadratowych rozwinięto skróty.

dr Andrzej Zaćmiński

* * *

Sprawozdanie z pracy Oddziału Informacyjno-Wywiadowczego Sztabu Naczelnego Wodza za rok 1944

Zastępca Szefa Sztabu Naczelnego
Wodza dla spraw Sił Zbrojnych
w miejscu

Stosownie do ustnego rozkazu z 19.1.br. [1945 r.] przedstawiam krótkie ogólne zestawienie sprawozdawcze z pracy Oddziału Inf[ormacyjno]-Wyw[iadowczego] Sztabu N[aczelnego]W[odza] za okres od 1.1. do 31.12.1944 – jako materiał do sprawozdania Pana Ministra Obrony Narodowej na Radę Narodową.

I. Ogólne

Oddział Inf[ormacyjno]-Wyw[iadowczy] Sztabu Nacz[elnego] Wodza obejmował w okresie sprawozdawczym poza tzw. Centralą liczne rozbudowane terenowe organa informacyjno-wywiadowcze w składzie:

- 8 ekspozytur (2 na terenie nieprzyjaciela, 4 w państwach neutralnych, 2 w państwach alianckich),
- 2 sam[odzielne] placówki wywiadowcze (na terenie państw alianckich),
- 33 placówek wyw[iadowczych] (8 na terenie n[ie]p[rzyjacie]ła, 17 na terenie neutralnym, 8 na terenie alianckim),
- 14 attaché wojskowych,
- 2 attaché lotniczych,
- 3 attaché morskich.

Ponadto:

- zespoły radiowywiadowcze,
- szkoła wywiadowcza,
- 2 placówki łącznikowe w bryt[yjskim] MI.

Oddział Inf[ormacyjno]-Wyw[iadowczy] Sztabu N[aczelnego]W[odza] prowadził w wykonaniu postawionych mu zadań wywiad zaczepny na terenie nieprzyjaciela oraz w krajach neutralnych, dostarczając wiadomości ze wszystkich dziedzin naczelnym władzom państwowym i sił zbrojnych, Sztabowi NW, MON, ministerstwom, urzędów i biurom cywilnym, a ponadto sztabom sprzymierzonym. Zdobyte przez wywiad i inne źródła wiadomości pozwalały na prowadzenie oceny położenia polityczno-wojskowego i znajomości nieprzyjaciela dla potrzeb własnych oraz bardzo wydatnie zasilają sztaby Sprzymierzonych, z którymi Sztab Naczelnego Wodza współpracuje.

Należy zaznaczyć, że praca Oddziału prowadzona w myśl zawartych umów na rzecz Sprzymierzonych Sztabów głównie brytyjskiego i amerykańskiego stanowiła około 70% ogólnego wysiłku całości i jest bardzo poważnym wkładem Polskich Sił Zbrojnych do ogólnego wysiłku wojennego. W okresie sprawozdawczym na czołowe miejsce wybija się praca sieci wywiadowczej Oddziału Inf[ormacyjno]-Wyw[iadowczego] licząca około 1500 ludzi na terenie okupowanej przez Niemców Francji, skąd dostarczono wiele cennych wiadomości przed inwazją, w czasie jej trwania i walk w północnej i południowej Francji ze wszystkich dziedzin, m.in. również jedne z pierwszych o przygotowaniach i użyciu nowej broni V-l. Ogromna ta sieć została w miarę postępu ofensywy aliantów w grudniu ub[iegłego] roku zlikwidowana.

Na osobne wyróżnienie zasługuje niezwykle cenna i ciągła praca Oddziału Wywiadowczego Armii Krajowej, który wprawdzie nie podlegał bezpośrednio, ale otrzymywał wytyczne, pieniądze, materiały, sprzęt oraz ludzi wyszkolonych przez Oddział Inf[ormacyjno]-Wyw[iadowczy] Szt[abu] NW.

II. Dane szczegółowe

Ilustracją pracy wykonanej w roku 1944 przez cały Oddział Inf[ormacyjno]-Wyw[iadowczy] Sztabu NW są zestawienia cyfrowe obrazujące głównie wysiłek Centrali i tak:

1. Wykonano:

a) Przepracowano: w dziale Ewid[encji] i Studiów (wojsko, lotnictwo i mar[ynarka] woj[enna]) sprawozdań, raportów, meldunków wyw[iadowczych] itp., nie licząc prasy i wydawnictw oficjalnych ogółem	7686
b) Opracowano i wydano:	
– komunikatów inf[ormacyjno]-dekadowych	36
– ocen położenia	12
– okresowych komunikatów lotn[icznych]	3
– specjalne sprawozdania dla AK	1
c) Radiowywiad:	
– przyjęto telegramów	29 510
– odczytano telegramów	13 047

– rozwiązano, odtworzono kodów, szyfrów	856
d) Korespondencja radiowa:	
– wysłano do ekspozytur, placówek i attaché wojsk[owych] telegramów...	3533
– odebrano [od ekspozytur, placówek i attaché wojskowych telegramów] ogółem	4873
e) Pracownia foto wykonała reprodukcji, powiększeń, zdjęć itp. ogółem	149 943
2. Przekazano: meldunków wywiadowczych, dokumentów i materiałów ze wszystkich działów (wojsko, lotnictwo, marynarka] wojenna, gospodarka, polityka, działalność obcego wywiadu, dywersja, bezpieczeństwo itp.):	
– sztabowi brytyjskiemu ogółem	8384 *
– sztabowi amerykańskiemu] (3 różnym organom)	12 068
– sztabowi francuskiemu	793
Biuro tłumaczeń Oddziału wykonało dla tego celu tłumaczeń na obce języki	10 454
Uwaga: Współpraca ze służbami informacyjno-wywiadowczymi] sztabu brytyjskiego i Stanów Zjednoczonych] Ameryki] Północnej] ³ układała się bardzo dobrze, a ocena przekazanych przez Oddział] Informacyjno-Wywiadowczy] Sztabu] NW materiałów przedstawiała się ogólnie następująco:	
– przez sztab brytyjski	około 25%
– wybitnie wartościowe	60%
– duża wartość	12%
– wartościowe	2%
– małowartościowe	1%
– bez wartości	
– przez sztab amerykański: m.in. „wywiad polski dostarcza zupełnie nowych i wysoko wartościowych wiadomości. Materiały polskie są doskonałe ze względu na duży zakres zagadnień, jakie obejmują. Wywiad polski stawiany jest na pierwszym miejscu jako źródło wiadomości dostarczanych sztabom amerykańskim”.	

3. Różne

Poza wyżej przedstawioną statystyką prac Oddziału Informacyjno-Wywiadowczego] Sztabu] NW należy wymienić w okresie sprawozdawczym:

- kierowanie pracą misji i attaché wojskowych morskich i lotniczych oraz załatwianie wszelkich ich spraw,
- szkolenie oficerów wywiadu] i pracowników wywiadu] w Szkole (Kurs Adm[inistracji] Wojskowej) i w Centrali (Szkola przeprowadziła w ciągu 1944 roku

* Poza tym meldunki radiowywiadowcze opracowane na podstawie depech przejętych przez własny radiowywiad, odczytane przez sekcje kryptologiczne jak pod c).

³ W wielu dokumentach zarówno z okresu wojny, jak i po 1945 r. zamiast nazwy Stany Zjednoczone Ameryki (USA) często pojawia się określenie Stany Zjednoczone Ameryki Północnej.

7 różnych kursów dla oficerów wyw[wiadu] dla potrzeb własnych, Oddz[iału] Spec[jalnego], Wyw[wiadu] Obr[onnego] MON) oraz przeszkoliła wg specjalnych programów kilkunastu uczniów indywidualnie,

- wykłady i odczyty na tematy związane ze służbą inf[ormacyjno]-wyw[iadowczą] na różnych kursach i w szkołach wojskowych, lotniczych,

- przygotowanie do i udział w konferencjach międzyoddziałowych, międzyministerialnych i międzysztabowych,

- współpraca z oddziałami Sztabu Nacz[elnego] Wodza, MON, dowództwami korpusów i W[ielkich] J[ednostek] w polu, z ośrodkami i centralami wyszkolenia w zakresie udzielania informacji, pomocy, przekazywania potrzebnych środków finansowych, materiałów, opracowań itp.,

- ekspedycje poczty dyplomatycznej i służbowej własnej oraz wszystkich oddziałów Sztabu Nacz[elnego] Wodza, MON, D-ctwa [sic!] Sił Powietrznych, Kierownictwa Mar[ynarki] Woj[ennej] poza W[ielką] Brytanią, udzielanie pomocy wszystkim wyjeżdżającym poza W[ielką] Brytanię (paszporty, wizy, ekspedycja bagażu) nie mówiąc o przerzucie własnego personelu wywiadowczego, dużej ilości materiału, sprzętu itp. przeprowadzanych w specyficznych warunkach na tereny zajmowane przez n[ie]p[rzyjaciela],

- prace w dziale personalnym, finansowym i administracyjnym i inne.

Na zakończenie uważam za swój obowiązek podkreślić niezwykle wyteżoną i oficjalną pracę podwładnego mi personelu: oficerów, szeregowych, urzędników i pracowników cywilnych zarówno w terenie, jak i w Centrali. Dzięki ich wysiłkom, niejednokrotnie ponad normę wytrwałości, odwadze, stałemu narażaniu bezpieczeństwa osobistego i życia w terenie nieprzyjacielskim Oddział Inf[ormacyjno]-Wyw[iadowczy] Sztabu NW w ciągu 1944 roku nie tylko utrzymał na poziomie polską służbę inf[ormacyjno]-wyw[iadowczą], ale niejednokrotnie wysuwał się na czoło służb alianckich.

Osiągnięte rezultaty zostały niestety opłacone również dość poważnymi stratami, gdyż w okresie sprawozdawczym na ogólny stan około 2000 pracowników zostało przez nieprzyjaciela spośród pracowników Oddziału Inf[ormacyjno]-Wyw[iadowczego] Sztabu NW:

– aresztowanych oficerów	11
–agentów (tek)	78
– rozstrzelanych agentów	13
– zaginionych agentów (tek)	28

Niestety, polska służba informacyjno-wywiadowcza, którą reprezentuje na zewnątrz Oddział Inf[ormacyjno]-Wyw[iadowczy] Sztabu NW nie znajduje nadal wśród własnego społeczeństwa emigracyjnego i częściowo również wśród sił zbrojnych należytego zrozumienia. Wymogi bezwzględnej konieczności zachowania

tajemnicy pracy ze względu na bezpieczeństwo sieci itp., niemożliwość ogłaszania osiągniętych wyników, wybitnych wyczynów jednostek, zdobytych odznaczeń bojowych itp. powodują, że 99% ludzi nie wie nic prawie o Oddziale Inf[ormacyjno]-Wyw[iadowczym] Sztabu NW. Natomiast błędy i niedociągnięcia jednostek, które w tak dużym zespole i w specyficznych trudnych warunkach pracy zawsze muszą mieć miejsce, są uogólniane i złośliwie komentowane, budząc poczucie krzywdy u pracowników Oddziału i zniechęcając do tej tak ważnej, trudnej służby, która jest w Centrali, począwszy od średniego szczebla, ze względu na możliwe następstwa przy błędnej ocenie lub decyzji bardzo odpowiedzialna, a w terenie cięższa niż w Oddziale liniowym na froncie.

Szef Oddziału Inf. Wyw. Sztabu Nacz. Wodza

GANO

Płk dypl.